

Dr. Melly Béla árvaszéki elnök: A házasságon kívül született gyermekek védelme.

A kultúra és a vele karöltve járó fölvilágosodás és humanizmus megszüntetik az előítéleteket. Kezdetben a társadalomban még alig látjuk nyomait, de minél jobban fogja meg a tömegeket, annál inkább alakul át a társadalom s szabadabb, humánusabb szellem árja hajtja cselekedeteiben. Ez alól a közhatóságok sem vonhatják ki magukat.

Az utolsó évtizedekben a társadalom s nyomában a törvényhozás egész sorozatát teremtette meg a gyermekvédelmi intézményeknek és törvényeknek. A szellem és az érzés, amely ezekben megnyilatkozik : a humanizmus és a fölvilágosultság. Óriásit haladtunk e téren, de még korántsem tettünk meg mindent!

Az 1901:VIII. t.-c. alapján berendezik az állami gyermekmenhelyeket és az 1901 :X XI. t.-c. intézkedik a közsegélyre szoruló 7 éven felüli gyermekek gondozásáról. Ezeket követi az 1908:XXXVI. t.-c. (a büntető novella), mely a fiatalok bűnösökre vonatkozó rendelkezéseiben a fiatalok egyéneként az erkölcsi romlástól akarja megmenteni s inkább javító, nevelő és védelmező, semmint megtorló, büntető eszközöket ad a bíró és az eljáró hatóságok kezébe.

A gyermekek fizikai és erkölcsi életének biztosítása intézményesen jelenik meg a törvényekben éppen úgy, miként a szellemi kiképzésre az iskolai nevelés és tanítás számtalan törvényünkben, mint a nemzeti kultúrának talpkövei, vannak lerakva.

A gyámsági és gondnoksági ügyek rendezéséről szóló 1877 :XX. t.-c. 176. §. alapján a gyámhatóságot elsőfokúlag teljes jogkörrel a törvényhatóságok árvaszékeik útján gyakorolják. Az árvaszék az önkormányzat szerve, tehát annak a közjogi testületnek a szerve, amely közvetlenül érintkezik a társadalommal, sőt annyira benne él, hogy az átváltozások hullámgyűrűi reá is kiterjednek és újabb irányzatok felé haladni kényszerítik.

A gyámhatósági eljárásra nézve az 1877 : XX. t.-c. általános szabályként 263. §-ában azt rendeli, hogy a gyámoltak és gondnokoltak szellemi és anyagi érdekeinek megóvása és előmozdítása a gyámhatóságnak legfőbb feladata; a 264. §. szerint pedig kötelessége különösen felügyelni, hogy a kiskorúak szorgalmas tanulásra és kitartó munkásságra szoktattassanak, szükség esetében kényszeríttessenek.

A törvény ebben a szakaszában irányt mutat, a melyet azonban az árvaszék csak akkor tud követni, ha az életviszonyok és a társadalmi felfogás mindenkori megváltozásainak megfelelően gondozza és mozdítja elő a kiskorúak minden érdekét. Az árvaszéknek felfogásában nem szabad elmaradnia, mert ha elmaradt, nem tölti be törvényszerinti hivatását és kötelességeit s nem tudja megvédelmezni gyámoltjai érdekeit.

A fiatalok bűnösök és a züllött gyermekek statisztikai adatai meglepően közeljárnak a házasságon kívül született gyermekek statisztikai számaihoz. Az a gyermek, akit természetes apja nem akart elismerni, anyja pedig a szégyen elkerülése miatt minél előbb úgy elhagyott, hogy sokszor hírét sem lehetett már hallani, a legtöbbször olyan környezetben nevelkedett, ahol az erkölcsi érzés és jó hajlamok, a gondos testi nevelés, a szellemi és a lelki kiművelés ismeretlenek voltak. A gyermekhalandóság tömeg számai az ilyen környezetből kerültek ki vagy pedig a bűnöző gyermekek számát szaporították.

Ezek a számok és tapasztalatok tette serkentették a társadalmat s ma már a társadalmi jótékonyságnak orozslánrésze is a törvénytelen gyermekek részére jut, mert a csecsemő-, a gyermekvédőegyletek, a gyermekvédő Liga, a napközi otthonokat fönntartó, szegény gyermekeket felruházó egyletek, kiknek nyújthatják inkább segítő jobbukat, mint azoknak, akik arra leginkább rászorulnak, mert nincs családjuk, többnyire még anyjuk sincs, mivel igazán az lenni nem akar, vagy nem képes. Mennyivel inkább kell tehát, hogy főkötelességének tekintse a gyámhatóság, hogy fennálló jogunk nyújtotta minden eszközzel törekedjék a házasságon kívül született gyermekek érdekeit előmozdítani!

A törvénytelen gyermekek – mondhatni – „törvényen kívüli állapotának” végleges orvoslása, az állampolgárok e nagy tömegének az emberrel veszületett jog alapján a többi polgárok élvezte jogrendbe való beleillesztése, természetesen a törvényhozás feladata leend, de azért ez nem jelenti azt, hogy a fennálló törvényeink keretén belül – ha van rá mód – jogaik érvényesítésére ne törekedjünk. Ezt a célt tűzte ki az árvaszék is, amidőn gyermekvédelmi tevékenységét a házasságon kívül született gyermekek érdekeinek megvédésére is kiterjesztette.

Gyámi törvényünk szerint a törvénytelen gyermek nagykorú anyja, annak természetes és törvényes gyámja. A gyámhatóság adhat neki tanácsot, az anyja is kérhet tőle, a gyámhatóság meg is foszthatja az anyját szülői jogától, ha azzal visszaél akár csak az által, hogy gyermeke eltartásához való jogát a természetes atyjával szemben érvényesíteni elmulasztja, esetleg azért, mert restell ellene fellépni, vagy mert a természetes atya házassági ígérettel ámitgatja, vagy erőszakoskodással őt félemlíti, vagy épen az anya azért nem lép fel, mert maga akarja élvezni a természetes atya által ígért, vagy tényleg adott tartásdíjat, magát a gyermek eltartását pedig áthárítja szüleine, valamelyik rokonára, legtöbbször pedig a közjótékonyásra. Ilyen gyermek érdekében a gyámhatóság sikerrel alig járhat el, vagy csak nagysokára, mert lépten-nyomon beleütközik az anya által elébe gördített akadályokba.

A kiskorú anyák törvénytelen gyermekeinek sorsa inkább van a gyámhatóság kezében, mert alkalmas gyám kirendelésével gondoskodhatik róla.

Gyámi törvényünk az egyéni, a magángyámosság rendszerét követi. Az 1887. évi XX. t.-c. 42. §-a szerint: minden kiskorú részére külön gyámot kell rendelni. Ismeri ugyan a törvény a közgyámosság intézményét, de a közgyám nem a gyámoltak gyámja, hanem a gyámok felügyelője, aki közvetlenül a gyámoltak érdekében csak ideiglenesen tehet halaszthatatlan intézkedéseket (68. és 170. §§.), de képviselői joga nincs. Az árvaszéknek tehát minden egyes törvénytelen gyermek részére, akinek az anyja még maga is kiskorú, alkalmas gyámot kell rendelnie. De bármennyire is bírja valaki bizalmát, csak kétszer rendel ki őt gyámul, mert kettőnél több gyámosságot senki sem köteles elvállalni (49. §. b). De ha valaki vállalkoznék is többre, többnyire nincs sok köszönet benne és emiatt rendszerint tartózkodnia kell a gyámhatóságnak attól, hogy valakit tömegesen halmozzon el gyámosságokkal, mert rendes élethivatással bíró polgár nem volna képes az annyi gyámossággal velejáráó feladatoknak mindenben megfelelni. Az ilyen gyám valójában csak névleg az.

A tapasztalat leginkább igazolja ez állítás alapos voltát. Az árvaszék tehát behatóan foglalkozott azzal a kérdéssel, hogy miképpen lehetne a házasságon kívül született gyermekek érdekeit veszélyeztető állapotokon segíteni. Minden körülmény megfontolása azt a megoldást ajánlotta, hogy a törvénytelen gyermekek képviselőt, vagyis tartási követeléseik érvényesítését a törvény engedte módon hatósági személyek kezébe tegyük.

A német polgári törvénykönyv ugyan szintén az egyéni gyámosság alapján áll, de az azt életbeléptető törvény 135. és 136. §§-ban megengedte az egyes országok törvényhozásainak külön törvénnyel kimondani, hogy állami igazgatás vagy felügyelet alatt álló és gyermekek gondozásával vagy nevelésével foglalkozó intézetek vezetője vagy hivatalnokai már állásánál fogva legyenek gyámja az intézetben elhelyezett gyermekeknek. Ezzel a joggal a német államok túlnyomó többsége élt is. A törvénytelen gyermekek érdekeinek érvényesítése tehát Németországban többnyire egy kézben, közhivatal jellegével bíró intézmény kezébe van letéve, mert az ily intézet az általa gondozott gyermekeknek nemcsak gondozásáról és neveléséről, de mint azok törvényes képviselője tartási igényeik gyors és szakzerű érvényesítéséről is gondoskodik. Így például Lipcsében az összes törvénytelen gyermekeknek, azoknak is, akik

nincsenek az intézet közvetlen gondozása, hanem csak felügyelete alatt, a városi gyermeknevelő intézet (Ziehkinderanstalt), illetve annak előjárója a gyámja, aki tartási követeléseiket az intézet és a gyermek érdekében hivatalból érvényesíti.

Amint említettem, a magyar gyámi törvény az egyéni gyámrendelés alapján áll, az intézetek vezetőinek hivatalos gyámosságát pedig nem ismeri. Egyedül azzal, hogy az árvaszék kebelében egy külön gyermekvédelmi osztályt létesített és hogy ez az osztály pontos nyilvántartást vezet a törvénytelen gyermekekről; egyedül azzal, hogy az árvaszék a házasságon kívül született gyermekek részére sürgősen gyámot rendel és a perhez szükséges adatok és bizonyítékok megszerzésében a gyámokat a gyermekvédelmi osztály útján támogatja, a törvénytelen gyermekek jogait és érdekeit minden irányban megoltalmazni nem képes. A törvénytelen gyermekek sorsának javítására, különösen jogaik hathatós védelmére egyetlen eszközül kínálkozik, valamennyi kiskorú törvénytelen gyermek gyámosságát lehetőleg egy kézben egyesíteni és ezt közhivatali jelleggel felruházni. Nálunk nem valószínű meg a hivatalos gyámosságnak Németországban vagy Ausztriában életbeléptetett szervezete. Gyermekvédelmi törvényeink értelmében ugyanis az állami gyermekmenhelyek vezetői igen sok esetben az intézetükben gondozott gyermekek érdekeivel teljesen ellentétes álláspontot kénytelenek képviselni és így maga a törvény zárja ki, hogy az állami gyermekmenhelyek vezetői, vagy hivatalnokai az intézetükben gondozott gyermekek felett gyámi tisztet viseljenek. Ezenkívül célszerűségi szempontból sem indokolt a hivatásos gyámosság illetékenkénti szervezése, mert a gyámi képviselőt igénylő gyermekeknek csak egy része gondoztatik az állami gyermekmenhelyekben, avagy más községi és magánintézetben és így azoknak egy része mégis megfelelő törvényes képviselő nélkül maradna.

Hasonlóképp akadályos van annak is, hogy az árvaszék kebelében szervezett gyermekvédelmi osztály vezetője, vagy az árvaszék valamely más tagja bizassék meg a házasságon kívül született gyermekek feletti gyámi tiszt viselésével. Igaz ugyan, hogy végeredményében a gyám a gyámhatóság által rendeltetvén ki, annak ellenőrzése és rendelkezése alatt áll, mindazonáltal a gyám tisztének megfelelő ellátása kizárja azt, hogy a gyám a gyámhatósággal szemben olyan alárendelt, függőségi viszonyban legyen, mint aminő viszonyban van annak egy alkalmazottja.

Ép így nem jelölhető ki ilyen közeget a közigazgatásnak más szerve sem, mert az ügyvédi képviselőre való jogosultság hiányában legfőbb feladatukat, t. i. a törvénytelen gyermekek tartási követeléseinek érvényesítését közvetlenül nem teljesíthetnék, ami a németországi és az ausztriai szervezetnek is főhibája.

A kérdést úgy oldottuk meg, hogy a székesfevárosi ügyészségének egyik ügyészét rendeltük ki hivatásos gyámul, aki ezt a tisztséget közhivatali jelleggel látja el. Az árvaszék őt rendel ki a házasságon kívül született gyermekek gyámjává s mellette, amennyiben munkája állandóan szaporodik, az árvaszék a gyakorló ügyvédek sorából bízott meg egyet, aki a gyámoltjai érdekében tett intézkedéseiről nemcsak számolni köteles, hanem a nyilvántartás adatait az árvaszék gyermekvédelmi osztályában a kirendelt ügyész felügyelete alatt álló nyilvántar-

tóba is bevezetni tartozik. Ilykép a törvénytelen gyermekek tartási díjai gyorsan lesznek biztosíthatók s az eljárás nemcsak felettebb egyszerű, hanem eredményes is lesz. A hivatásos gyámoknak főkötelességük a tartási díjak biztosítása a természetes apával szemben; viszik a pereket s az eredményről beszámolnak. A hivatásos gyámokat a gyámoltjaik feletti személyes felügyelet gyakorlásában és esetleg egyéb irányú tennivalókban az árvaszék felkérése folytán a 27.400/1909. számú igazságügyminiszteri rendelettel szervezett fiatalok felügyelő hatóságának tagjai, akik hatósági jelleggel működnek, az állami gyermekmenhelyek igazgatóságai, a kerületi elöljáróságok közjótékonyosságai, a kerületi elöljáróságok közjótékonyági választmánya, a gyermekvédő liga és a petronage-egyesületek tagjai támogatnak.

A székesfőváros t. ügyésze a folyó évben kezdette meg működését. Tapasztalatokat szerzendő és a szervezet kipróbálása céljából már a lefolyt 1910. év július 1. óta a t. ügyészség köréből rendeltük ki a hivatásos gyámot és egy gyakorló ügyvédet s ezeknek, valamint az árvaszéknek ez irányú tevékenysége a következő eredményt mutatja.

A székesfőváros árvaszéke a múlt 1911. évben 709 esetben rendelt gyámot olyan házasságon kívül született gyermekek részére, akiknek anyjuk is még kiskorú. Ez esetek közül 626 esetben hivatásos gyámot és 83-ban nem hivatásos gyámot rendelt ki.

A hivatásos gyámok a 626 gyermek tartási igényeinek biztosítása iránt 255 esetben intézkedtek. 371 esetben pedig még nem intézkedhettek. A 255 eset közül a tartási igény bírói ítélettel biztosított 125 esetben, míg 130 esetben a per még folyamatban van.

371 esetben nem intézkedhettek a hivatásos gyámok, mert 45 esetben a gyermek elhalt, 7 esetben a szülők törvényes házasságra léptek, 6 esetben az anya nagykorúvá lett s így önmaga tartozott intézkedni; a perhez szükséges okmányok 120 esetben még nem voltak beszerezhetők, 10 esetben kilátás van arra, hogy a tartási igény peren kívül egyezség útján biztosítható és 77 esetben a szülők közös háztartásban élnek s házasságra fognak lépni, tehát a törvényesítés reményében nem látszott célszerűnek a per megindítása. Ellenben 106 esetben a hivatásos gyám nem felelt meg kötelességének, mert az anya vagy az apa feltalálható nem volt.

Jövőre ezen is segít az árvaszék, amennyiben a hivatásos gyám most már közhivatali jelleggel fog működni és az árvaszék intézkedett az iránt, hogy az anyáktól közvetlenül a szülőházban vagy kórházban szereztessenek be az adatok.

A teljeskorú anyáktól házasságon kívül született gyermekek részére az árvaszék 14 esetben rendelt ki ügygondnokot, aki mind a 14 esetben megindította a pert; 12 esetben az bírói ítélettel be is fejeztetett, míg 2 esetben az még folyamatban van.

A nem hivatásos gyámok gyámsága alatt álló házasságon kívül született gyermekek száma 167. Ezeknek a gyermekeknek ügyében csak 12 gyámtól érkezett be jelentés. Jelentették, hogy 8 esetben a szülők házasságra léptek és csak 4 esetben indították meg a pert. Ezek az adatok is igazolják azt, hogy mennyire szükséges volt a közhivatali jellegű hivatásos gyámság intézményes szervezése.

Az 1911. év folyamán bíróilag megítélt, illetőleg egyezség útján megál-

lapított tartási díjak évi összege kitesz:

1. az 1910. évben kirendelt hivatásos gyámok gyámsága alatt álló kiskorúaknál	4320.- K.
2. az 1911. évben kirendelt hivatásos gyámok gyámsága alatt álló kiskorúaknál	28.236.- K.
3. a nem hivatásos gyámok gyámsága alatt álló kiskorúaknál	1188.- K.
4. az ügygondnokságok alatt álló kiskorúaknál	3276.- K.
5. a teljeskorú anyák gyámsága alatt álló kiskorúaknál	8172.- K.
	Összesen: 45.192.- K.

Ezen kívül a tartásdíjak végleges kiegyenlítése fejében az 1911. évben a gyámpénztárba befizettetett 12.250.- korona.

Az árvaszék gyermekvédelmi osztálya és a hivatásos gyámok másfélévi működésük alatt a házasságon kívül született gyermekek tartására 63.744.- korona évi tartásdíjat és 18.370.- korona végkielégítést biztosítottak.

A bíróilag megítélt tartásdíjak zöme havi 16.-, 20.- és 30.- korona; havi 100.- korona 1, 60.- korona 1 és 50.- korona 2 esetben és a minimum havi 8.- korona csak egy esetben ítéltetett meg.

Ami pedig a tartási kötelezettség határidejét illeti, erre a természetes apa a gyermek 12. életévének betöltéséig 2 esetben, a 14. évig 26, a 15. évig 7, a 16. évig pedig 145 esetben, sőt a 18. évig 2 esetben köteleztetett.

A nyilvántartásban levő 1138 házasságon kívül született gyermek közül az 1911. év folyamán meghalt 126, törvényesített 56, örökbefogadtott 11.

Az árvaszék gyermekvédelmi osztálya az erkölcsei züllésnek indult gyermekeket is nyilvántartja. Ilyen 1935 van nyilvántartásban, akiknek legtöbbje az állami gyermekmenhelyben nyert elhelyezést és a patronage-egyesületek védelme alá helyeztetett. Csekélyebb számban javítóintézetbe is utaltattak.

Az árvaszék a fiatalok felügyelő hatóságával s valamint a patronage-egyesületekkel állandó összeköttetésben s mondhatni: ma már szerves kapcsolatban van.

Az árvaszék most már szervezett erővel és intézményes szervezettel védi a házasságon kívül született gyermekek jogait és végzi a mentés munkáját a züllésnek indult gyermekekkel szemben. Hiszem, hogy a gyámhatóság szövetkezve a társadalmi szervezetekkel meg fog felelni feladatának, amely nem, főlemelő és a munka, amit ennek érdekében végez, a nemzetvédelem magasztos szolgálata.